

מדרגות ומעלות החכמה

הצעת ביאור
מפענח צפונות ותעלומות
פרקים שמיני, תשיעי ועשירי
ב"שער היחוד והאמונה"
לכ"ק אדמו"ר הזקן נבג"מ זי"ע

מזכרת משמחת נישואי
החתן הרה"ת דניאל בנימין הכהן שלי
והכלה מרת פריידא גיטל תחיל'
כהן

אור לכ"ף אדר השני ה'תשע"ט
כפר חב"ד אה"ק ת"ו

Madregot UMahalot HaChochma

By Rabbi Nachum Wilhelm

ynwilhelm69@gmail.com

©

כל הזכויות שמורות

תשע"ט 2019

- פתח דבר -

לרגל נישואי בתי היקרה פריידא גיטל תחי' עב"ג הרה"ת דניאל בנימין הכהן שי' כהן, הנני להדפיס ביאור מפענח צפונות ותעלומות שלשת הפרקים ח' ט' י' ב"שער היחוד והאמונה" - הידועים כסתומים וקשים להבנה - בדרך פשוטה ובהצגת המקורות, על יסוד הערות וביאורי כ"ק אדמו"ר.

הביאור סובב הולך על דברי המהר"ל בספרו "דרך החיים" על מסכת אבות, שנראה כביכול עמד הספר לנגד עיני כ"ק אדמו"ר הזקן בכתבתו את הפרקים הנ"ל, כמו שייווכח המעיין.

השלמה ותוספת ביאור נמצאים בספרי "יסודות ושורשים בשער היחוד והאמונה".

ישראל נחום וילהלם

גם כן מקום ומורה להם כי דבריהם אמת, וכאשר הם אמת ולא ידעו כי הוא מקבץ שני דברים יחד שהאחד סותר והפך לשני, והלשון הוא שעושה הברל ביניהם בלבד כי זה נאמר בלשון חכמי הקבלה וזה נאמר בלשון הפילוסופים כאלו היה זה מתיר הסתירות שהם זה נגד זה. וכל זה מסכלות דעת האנשים אשר לא יבינו, כי כאשר ידעו ויבין הדברים אז ידעו שהם רחוקים זה מזה בתכלית הריחוק, וכי יעלה על דעת אדם לומר כי לפי דברי חכמי הקבלה יהיה הכל עצמותו ולא יהיה אליו יתברך שום תואר, ואם כן מה הם המדות ועל מה יפול שם אצילות אם אין כאן אף תאר אליו כי אם בשלילה ומי הוא זה שעולה על לבו דבר זה לעשות השוואה בין שני דברים אלו, וההולכים בדרכי הפילוסופים חשבו כי זהו היחוד הגמור, ומפני כך אמרו כל אלו דברים, ובני אדם חושבים כי הנטשה מדברים אלו ח"ו שהוא נגד האחדות, וכל זה אין ממש כלל כי אין דבר זה כלל נגד אחדותו יתברך ואין כאן מקום זה: **וְאֵנִי** אמרתי בראש דברי בספר גבורת השם, כי אנתנו תלמידי משה רבינו ע"ה אין הדבר כך אצלינו, ובודאי אינו כך שאין לנו לומר הידיעה עצמותו יתברך והרי דבר זה נראה מכל דברי חכמים כמו שאמרנו למעלה, וכתב עוד הרב המופלא וז"ל בחלק היחוד בפרק י"ב, חלוקי השמות ומנין הספירות לא יחויב רבוי באלהות וכו', עד וכפי חלוקי הבחינות בהצטרף אל פעולותיו כפי חלוקי המקבלים יקרא בשמות רבים ויאמרו בו שהם עשר ספירות, הוראה לזה מה שאמרו בפרקי ר"א וכו' עד כי רבוי הספירות מצד רבוי הפעולות שלו יתברך, הרי לך כי רבוי הספירות שבכללם נחשבים החכמה והבינה הם לפי רבוי הפעולות, ודבר זה תמצא בכל פרקיו שהספירות הם לפי פעולותיו וכמו שתמצא בפרק ט' ובכל פרקיו של חלק היחוד, רק כי מבחילים הם השמותים כאשר יאמרו כי הוא אחד פשוט, ואשר אינו מקבל דבריהם כאלו ח"ו נוטה מן האחדות, ואין הדבר כך כי בדברי חכמים יכול האדם לעמוד על זה הבנה גמורה ולא יקבץ שני הפכים יחד, והנה הם אומרים כי הש"י הוא אחד פשוט ואין לו שום תאר מצד החיוב רק בשלילה, ומה מועיל אלו הדברים שהם נאמרים בפה, והנה הוא יתברך עילת העולם הזה ופועלו וכי אפשר לומר בשום צד שלא יהיה דבר זה תאר מה שהוא בורא העולם והוא אדון העולם, ומה יועיל באמרנו שאין לו תאר ותארי הש"י בשלילה כך הם אומרים והתוארים הם אל הש"י מצד שברא העולם, ואי אפשר רק כי העולם נותן אל הש"י התאר, וכבר השיג

וְהִנֵּה שמעתי שהיה איש אחד בארץ פולן כשקרא דברי אשר בספר גבורת השם, אסף עליו רבים ופער פיו לבלתי חוק כי דבר זה יוצא מן האמונה והיה מרבה דברי הבל וסכלות, כל זה להתגדל ולהתכבד עצמו נגד בני אדם הבלתי יודעים כמו שהוא בני דורינו זה אשר הם קוראים בספרים שאין רוח חכמים נוח מהם והם מן המדה השלישית אשר ליושבים לפני החכמים, וכל זה הריעיש עלי שאמרתי כי אין הידיעה עצמותו והוא מפעולותיו, והנה הפוער למה לא פער פיו ולא הקשה על דברי ספר הזהיר וכל הספרים הנכבדים אשר תברו בעלי הקבלה, וכי הם אומרים כי עצמותו הוא השכל, והרי לא המשילו הקב"ה רק לנשמה אשר ממנה כל הכחות ודבר זה תמצא בכל דבריהם והוא דעת רז"ל כמו שאמרנו לך למעלה, וכתב הרב כמהר"ר מאיר ד"ל בחלק היחוד בפרק י"א וז"ל וחכמי האמת קראו הקב"ה **נְשֵׁמָה** כי הוא נשמה למדותיו וכו', הרי לך כי הוא יתברך נשמה למדותיו שהם האצילות, ודבר זה יורה לך כי אין לומר כי הידיעה שהיא החכמה והבינה הוא עצמותו, ולפי דברי אלו שאומרים כי הידיעה היא עצמותו אין מקום לכל דברי המקובלים ואין להאריך במקום הזה, כלל הדברים כי אלו האנשים הם חולקים על כל דברי הקבלה, ומי שיבין דברים בענין זה ידע כי הכל נבנה על שורש חכמת הקבלה, כי כל דעתם של החולקים רק כי הכל הוא עצמותו יתברך ואף שום תואר אין לתת לו כמו שמבואר בדבריהם, ובני אדם ששמעו דבריהם אשר התפשטו בעוונותינו הרבים שמים דבריהם אלו כמו שהיה דבר זה בתורת משה ע"ה, ויבהלו כאשר אדם ידבר נגד זה, אך כאשר ילמד דברי הקבלה נותן להם

על זה הרב רבי חסדאי כמו שהביא דבריו בעל נה
 שלום במאמר י"ב דרוש א'. אף כי בעל נה שלום
 דחה דברי הרב הנ"ל, דברי הרב רבי חסדאי ברורים.
 ולמה לא פער פיו על ספר מערכת אלקית בפרק
 שביעי, וז"ל דע כי התוארים הם נשואים בעצם וכל
 מקרה אין קיום בלתי נושא ואינו מתקיים בו העצם
 אבל הוא מתקיים מכח העצם, ולכן חכמי המחקר
 הרחיקו התארים מן הש"י בתכלית הריחוק, אמנם
 המקובלים יחסו לשם יתעלה תארים בלתי נוספים
 כמו השמש ונצוציו, כי השמש שנקרא כדור חמה
 או מאור הגדול ונצוציו נקרא שמש, וידוע כי הנצוץ
 בלתי דבר נוסף על הכדור ויש לה שני שמות והם
 התוארים בלתי נוספים, והמקובלים יחסו אליו
 התוארים הבלתי נוספים ואלו התוארים קראו
 המקובלים בשם אחד כללי והוא לשון ספירות. הרי
 לך מבואר כי חכמי הקבלה חולקים על הפילוסופים
 בדבר זה בעצמו, כי לדברי המקובלים יש תוארים
 בו יתברך עצמיים, וא"כ לפי דברי מערכת הספירות
 שהם חכמה ובינה ושאר ספירות אינם רק תארים
 בלבד ולא יאמר שהם עצמו כלל. ומה שכתב כי
 הם הרחיקו התארים מן הש"י מפני כי אם היה לו
 תוארים היה זה נוסף על העצמות, כבר דחה הרב
 רבי חסדאי ענין זה בדעת ברור כמו שהוא מבואר
 בספר נה שלום. ואנחנו כתבנו שם, כי הם שאומרים
 כי עצמותו שכל הם שנותנים לו גדר, כי השכל הוא
 ידיעת הדבר בשכל כמו שהוא חוץ לשכל, והרי נותנים
 לו גדר והוא יתברך לא יוגדר כלל. ולפיכך אמרנו
 שהוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות עד שלא
 יוגדר בדבר מה, הידיעה היא מפעולה ולא מתחייב
 מזה שנוי כלל כאשר גשתנה הידיעה. ולא יקשה לך
 כי הפעולות שמתחייבות מן הש"י אין הפעולה עומדת
 בו ולא מתחייב דבר זה שנוי ולא תוספות ולא רבוי
 בו, אבל הידיעה עומדת בידוע ואם היה שנוי ידיעה
 היה השנוי הזה בו יתברך. כי בודאי אין קשיא כלל
 כי הוא יתברך יודע גבור ויכול הכל בכח אחד, הוא
 עצמו אשר מתחייבים מאתו כל אלו דברים, ולפיכך
 כאשר יודע דבר ואחר כך יודע שאין הדבר כך
 אין זה שנוי בעצמותו, כי עצמו יתברך מה שהוא
 יתברך יודע ויכול, ואין עצמותו הידיעה שאז אם
 היה משתנה הידיעה ההיא היה דבר זה שנוי בעצמו.
 ולא נאמר כך אבל אנו אומרים שהוא יתברך יודע
 ויכול ושאר כל המדות, ואם כן אין בו יתברך שנוי
 כלל רק הכל מתחייב בעצמותו. אבל מפני שהם
 אומרים כי עצמותו שהוא שכל ולפ"ז הידיעה היא
 עצמותו, ולכך הוקשה להם שיהיה אם כן שנוי

בפרק ח' בשער היחוד והאמונה מביא אדה"ז את דעת הרמב"ם בענין "ידיעת השלילה" וז"ל:

וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו
ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו

כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (בהערה לשיעורים בספר התניא עמ' 896) דיוק הלשון "להכירו על בוריו", כי אמנם אינו מושג בשלמות בידיעת החיוב, אבל "אפשר בידיעת השלילה":

[אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א – דוקא חמצא, על בוריו, וכן כפ"ב להבינו על בוריו – דוקא)].

ותיכף ממשיך אדה"ז "אבל באמת":

אבל באמת הקדוש
ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש
ומכבדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות
הברלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבתות
והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם

כלומר, כעת מביא אדה"ז את שיטות החולקים על הרמב"ם בענין השלילה (כפי שיובאו לקמן), וכותב שבאמת הקב"ה הוא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' גדר תוארי השלילה, וזהו מ"ש "למעלה מכל התשבחות והמעלות", כלומר, למעלה מתוארי השלילה.

כי ענין תואר השלילה הוא כאשר מדברים בעצמותו של הקב"ה, ואשר לכן צריך לשלול את התואר כמו שהוא מושג לנו, אלא שיש בו רק שלימות מעלת התואר. וזהו גם מה שכותב רבנו "התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים לצייר", כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (בהערתו בשיעורים בספר התניא שם) דלשון "לצייר" הוא ענין השלילה:

13) הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: 1. חייק בלשונו „לצייר” שאינו רגיל כלל. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל „להבין”, „להשיג” וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: „קשה מאד” – מוכח דסו"ס אפשרי לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך – החקר גו' העיני גו' – משמע דא"א. וכן לעיל: הדבר זה אין כח כו' להכירו כו'.
ויל: ציור בשכל – צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתות ללא ספק (שהרי רואה הציור) – „אפליגי” בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין כלל איך ציירו הציור ופרטיו – אין זה נוגע כלל בהתאמתות אצלו – שהרי למרות אי ההבנה – בשעת מעשה רואה הציור לכל פרטיו.
ובנדו"ד יש: 1) להבין בשכל שאין מקום להקשות בחקר אלקה – שהרי הק' גם לפי הבנת השכל – ראה לקמן פ"ט – בל"ג והגבלות. 2) א"א להבין בשכל (בידיעת החיוב) איך זה המציאות דאחה"פ ובה יש „עצמות” ו„דעת” וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט בפ"ע. 3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכי' סו"ס נחאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (בידיעת החיוב) וכנ"ל בעניני הציור.

ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש„קשה מאד” אפשר גם „לצייר בשכל”. – וראה שם בלקו"ת איך שע"י ריבוי בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) [„קשה מאד”] יוכל להגיע כמעט „לציור” הדבר

ולפי זה מה שכתוב "שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר", הכוונה עד כמה שיש ביכולת הנברא אף שזה קשה מאד, כלשון אדה"ז בפרק ז':

ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו

אבל עם כל זה הוא ביכולת, וזוהי הכוונה "שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר" שזהו ענין ידיעת השלילה.

ומפורש כן בדרך מצותיך מצות "האמנת אלקות" סוף פ"ג שבדברי אדה"ז "אבל באמת", בא לשלול את ענין תוארי השלילה, שמקודם מביא את דעת הרמב"ם בענין תואר השלילה בחכמה:

ראשית כמ"ס ראשית חכמה (משלי ד' ז'), ולכן כשירצה לצייר מהותו ית' שיהי' מצייר בדעתו אי"א זולת במהות שיכול להנטייר והיא החכמה אלא שיאמר שהוא המדע והוא הידוע וגם זה אינו יכול להנטייר בדעת האדם כי האדם לא יצייר החכמה אלא כמו שהיא בו ולכן כתב הרמב"ם גם כפי דעתו במהות הכורא שדבר זה אין כת

וכותב על זה כ"ק אדמו"ר הצמח צדק "אבל באמת" החכמה היא כעשייה גופנית ממש לגביו, ולא שייך אפילו בדרך שלילה. וכלשון רבנו בפרק ט': "והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש". וז"ל הצ"צ:

כלל האדם להכירו כו' אבל באמת מדרגי' החכמה היא כעשייה גופנית ממש לנבי הקב"ה שהוא קדוש ומובדל ופשוט בתכלית הפשיטות וכמעט מהנטייר בדעת האדם

וכן איתא במאמרי אדה"ז (תקס"ה עמ' ט) שהקב"ה הוא למעלה מענין תוארי השלילה:

באור הענין הוא זהנה הרמב"ם ז"ל כתב בספרו (במורה נבוכים) שא"ס ב"ה הוא פשוט בתכלית הפשיטות ומפשט מגדר התוארים האלו.

שאינן שייך לקרותו בשם חכם או חסדן כו' שזהו רבוי ודבר נוסף על עצמותו ואין לך דבר שחוז ממנו כו' כ"א על צד השלילה (שמושלל מן ההיפוך אל החכמ' כו'), כו' (מפני שבאחד אמת אין שייך נחי' תוארי' שהוא רבוי כו') ע"ש בארוכה. הנה צדקו דבריו מאד בזה, אך באמת עוד נוסף לזה טעם אחר. והוא שלא זו בלבד שאין שייך אליו לכנותו בא' מהתוארי' אלו מצד רבוי, כ"א אף בלא"ה כל התוארים הם כלא נחשב קמיה ואינן ערוך אליו כלל (שיתפאר בשבחי' אלו כי הוא אדרבה שפלות גדול קמי') כי אף מעלת החכמה העילוי שבתוארי' היא כלא נחשב קמיה ונחשבת כעשיה גשמיית קמי' כמ"ש כולם בחכמה עשיית וגו' ויתר על כן שאינה נחשבת אף בערך חשיבו

כוונת אדה"ז כאן שאף עצם מעלת החכמה, גם כשנשלול ממנה את חסרון הריבוי, הוא באין ערוך לעצם רוממות עצמותו יתברך ואין השלילה מוסיפה לרוממות מעלתו האמיתית אלא אדרבה.

ובפרק ט' כותב אדה"ז:

מדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחס אצלו שום ענין המתייחס להכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מדותו

הנה מה שכותב "ולא שייך כלל לייחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה", כוונתו גם לא ב"תואר השלילה", וזהו מה שכתב בסמוך "מדרגת ומעלת החכמה", היינו, תואר השלילה, שהיא "בדרך מעלה ועילוי רב":

ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום

ובאג"ק (חכ"ה עמ' קעד) עונה כ"ק אדמו"ר לשאלה מדוע מוסיף אדה"ז וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה, וז"ל:

1) בשער היחודה"א פ"ט מהי כוונת ההוספה "וגם חז"ל כינו כו"י" – י"ל כי בנוגע להכתוב מבואר עפמשנ"ת ברמב"ם ה"י יסוה"ת פ"א ה"ט.

כ"ק אדמו"ר מפנה למה שכתוב ברמב"ם ביסודי התורה (פ"א ה"ט), וז"ל:

ט) אם כן מהו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו כתובים באצבע אלהים יד ה' עיני ה' אזני ה' וכיוצא בדברים האלו, הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות ודברה תורה כלשון בני אדם והכל כנויים הן, שנאמר אם שנותי ברק חרבי וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג אלא משל והכל משל. ראייה לדבר שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא לבושיה כתלג חיור ואחד ראהו חמוץ בגדים מבצרה משה רבינו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה ובסיני כשליח צבור עטוף לומר שאין לו דמות וצורה אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה. ואמתת הדבר אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחקרו וזה שאמר הכתוב החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא. (י) מהו זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר "הראני נא את כבודך"? ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בלבו, שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים. כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקב"ה נפרדת בלבו משאר הנמצאים, עד שידע אמתת המצאו כאשר היא. והשיבו ברוך הוא שאין כח בדעת האדם החי, שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על בוריו.

מתשובת כ"ק אדמו"ר אפשר להבין כי זה שכתוב בתורה י"ל שהוא "במראה הנבואה", בחי' נביא, אבל מה שכינו לו חכמינו ז"ל הוא כמו חכם עדיף מנביא, כי אף שזה אמנם לא "על בוריו" כנביא אבל הוא בעצמותו. כלומר שהנביא רואה את עצמיות המהות אבל זה רק מהות הזיו, והחכם מצייר רק בבחי' דמות אבל זה בעצמותו. ועל דרך שמצאנו גם בנבואה גופא (יבמות מט, ב) שישעיה ראה מה שלא ראה משה, כביכול ב"אספקלריא שאינה מאירה" כמ"ש בלקו"ת שיר השירים שעל זה כתוב צאינה וראינה וז"ל:

והנה מרבע"ה ראה באספקלריא המאירה אשר בה רואין המהות ממש ובבחינה זו נאמר כי לא יראני כו' משא"כ שאר הנביאים נתנבאו רק באספקלריא שאינה

מאירה וזהו שכל הנביאים נתנבאו בכה מוסיף עליהם משה שנתנבא בזה ועמ"ש מענין זה בד"ה וידבר משה אל ראשי המטות כו' ופי' כה היינו בחי' כדמותנו וזהו וביד הנביאים אדמה כו' אך לפיכך יכול לראות גם בחי' עליונות יותר שלא ניתנו לירד ולהתגלות בבחי' אספקלריא המאירה כו' נ"ל במשל ולכן באמת אמר ישעיה ואראה את ה' והיינו בבחינת אספשא"מ כו'. ועד"ו מובן מש"כ צאינה וראינה כו' שבחינת העטרה שהיא בחינת כתר א"א כלל לראות ולהשיג בבחינת אספקלריא המאירה אלא צאינה וראינה בבחינת אספקלריא שאינה מאירה שע"ז וראינה

וזהו מה שכותב הרמב"ם בהמשך שמשנה ביקש לראות היינו למעלה מנבואה, "והשיבו ברוך הוא שאין כח . . להשיג אמיתת דבר זה על בוריו" היינו שאפשר להשיג אולם ע"ד השלילה [וכן מדייק כ"ק אדמו"ר (סה"ש תשמ"ח עמ' 299 יעו"ש)] בענין "ופני לא יראו" שידיעתו בבחינת "פני" הייתה באופן של השגת השלילה].

הרי לנו ש"מדרגת מעלת החכמה" הוא ענין השלילה. וכל זה לפי דעת הרמב"ם, אבל הראב"ד שם (הובא בכסף משנה) חולק על הרמב"ם שמשנה רבינו בקש להשיג כי אין השגה למעלה מהנבואה, והראב"ד לשיטתו בהלכות תשובה (סוף פ"ה) שחולק על המושג של ידיעת השלילה שכתב שם על תירוץ הרמב"ם בשאלת ידיעה ובחירה "הניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה".

ומדייק בלקוטי שיחות (חלק לד עמ' 175) בלשון הרמב"ם שם בתירוץ: "אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה":

שמא תאמר: והלא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה. ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע. אם ידע שהוא יהיה צדיק – אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע – הרי לא ידע הדבר על בוריו? דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר

ומדייק כ"ק אדמו"ר:

ונ"ל בדעת הרמב"ם, שלדעתו מה שצ"ל חקירה שכלית, אינו רק בדברים שיש כח בשכל להשיגם על בורים, אלא גם בענינים „שאינן בנו כח לידע“, יש חיוב להתייגע ולהשיג זה גופא שענין זה למעלה מהשגתו.

אבל לדעת הרמב"ם חובת היגיעה להכיר ולידע ולהשיג אינה רק בדברים שהאדם מסוגל לקלוט בשכלו, אלא גם בענינים שהם למעלה מהשגת שכלו וטעם ודעת פשוט, וגם דברים אלו צריך שיונחו ויוקלטו בשכלו, ולכן כתב ה' רמב"ם שגם אופן ידיעת הקב"ה ש"אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא . . . אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו" – צריך האדם „לידע ולה- בין בדבר זה“, ועי"ז יבין ויכיר שידיעתו של הקב"ה אינה בסתירה לבחירת ה- אדם.

ולכאורה מה שייך להבין בענינים שהם למעלה מהשגה אלא שכוונתו לידיעת השלילה. כי ענין השלילה הוא כמו ממוצע המחבר בין השגה לאמונה. ו"גם בבחינת ידיעה זו שבדרך שלילה שייך ידיעות עצומות אין קץ ממש גבוה מעל גבוה" (לקו"ת פקודי ו, ג):

ומ"מ אינו השגה במהותו כלל ומ"מ גם בבחי' ידיעה זו שבדרך שלילה שייך ידיעות עצומות אין קץ ממש גבוה מעל גבוה כמ"ש הרמב"ם כ"ז (בספרו מ"נ ח"א פנ"ז נ"ח נ"ט עד פרק ס') שכ' שיש ריבוי ידיעות ג"כ בדרך שלילה עד שבענינים הגשמיים יוכל האדם ע"י ריבוי הידיעות השלילות להגיע כמעט לציור הדבר כמו שהוא כו'.

וכך מתרץ כ"ק אדמו"ר בהערה בשיעורים בספר התניא (שם) את קושיית הראב"ד על הרמב"ם:

ועפ"ז מתורצת ג"כ קושיית הראב"ד בהשנותיו (הלי' חשובה ספ"ה) על הרמב"ם, דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א, "החזירו לאמונה" – וע"פ הג"ל מתורץ – כי גם ברמב"ם שם מדייק, להשיג דבר זה על בוריו" (ידיעת החיוב והמהות דוקא – משא"כ בידיעת השלילה שאפשר – וה"ז הסברה וידיעה בשכל ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' בכלל – שבוה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקחי

אבל הראב"ד אינו מכיר בענין השלילה, המחבר ענין האמונה וההשגה, ולכן כותב "החזירו לאמונה". וכבלקוטי שיחות שם:

וזהו הפלוגתא בין הרמב"ם והראב"ד: גם הראב"ד כ' שם "טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה", אלא שע"פ הראב"ד "תמימות התמימים" והשגה הם שני ענינים, ואין לערבם יחד, שהאמונה היא דבר שמעל לשכל האדם, מצד טבע איש ישראל, ואילו שכל הוא דבר הקשור עם מציאות ושכל האדם, שלכן ה"קצת תשובה" שסמך הראב"ד היא דבר המתיישב בשכל האדם" – ובדברים שבהם צ"ל ענין האמונה, אין לערב ענין השכל:

וזהו גם דעת המהר"ל שחולק על כל המושג של תוארי השלילה, וז"ל:

הנה הם אומרים כי הש"י הוא אחד פשוט ואין לו שום תאר מצד החיוב רק בשלילה, ומה מועיל אלו הדברים שהם נאמרים בפה.

ויש עוד מי שחולק על הרמב"ם בענין תוארי השלילה והוא ר' חסדאי קרשקש בעל אור ה', הביאו שם המהר"ל. העולה מכל הנ"ל שלשה שחלקו על הרמב"ם בענין ידיעת השלילה והם: הראב"ד, ר' חסדאי, והמהר"ל. וכנגדם שלשה שהם בעד המושג של תוארי השלילה: הרמב"ם ור' אליעזר אשכנזי בעל מעשי ה' שחלק על המהר"ל ועליו כיוון המהר"ל בכותבו: "הנה שמעתי איש אחד בארץ פולין", וה"נוה שלום", שמוזכר בדברי המהר"ל, שחולק על ר' חסדאי קרשקש.

והנה המהר"ל מביא ראיה נגד ענין השלילה מחכמי הקבלה שדברו בענין הספירות שהם "אצילות", כי ענין השלילה הוא שמדברים בעצמותו, ואם הספירות הם ענין תוארי השלילה על מה יפול שם אצילות שזה נאצל ואינו עצמותו וכמו בריאה:

**וכי יעלה על דעת
אדם לומר כי לפי דברי חכמי הקבלה יהיה הכל
עצמותו ולא יהיה אליו יתברך שום תואר, ואם כן
מה הם המדות ועל מה יפול שם אצילות אם אין
כאן אף תאר אליו כי אם בשלילה ומי הוא זה שעולה**

ועל זה משיב אדה"ז בפרק ט':

**והך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע
למשכילים**

כי באמת צ"ל "מה שכינו לו חז"ל מדרגת ומעלת החכמה" דקאי כמבואר לעיל (במיוחד) על תוארי השלילה, וחז"ל כאן הם הג' דעות הנ"ל דס"ל ענין תוארי השלילה, והלא (כהלשון בפרק ח' "אבל באמת") הוא ית' למעלה מענין השלילה, ועל זה מתרץ אדה"ז כי מה שכינו לו חז"ל זה הוא ענין האצילות, ומה שהוכיח המהר"ל מענין האצילות נגד הדעה שסובר ענין תוארי השלילה,

דאצילות הרי אינו עצמותו, על זה מתרץ אדה"ז ד"ידוע למשכילים" ההפרש בין פעולת התהוות הבריאה לדרך וענין איכות ומהות ההמשכה והאצילות.

ובהמשך שם מביא המהר"ל עוד ראייה נגד הדעה שסובר ענין השלילה, והוא מחכמי האמת שדברו בספירות בדרך משל כמו השמש וניצוציו, וז"ל:

**המקובלים יחסו לשם יתעלה תארים בלתי נוספים
כמו השמש וניצוציו, כי השמש שנקרא כדור חמה
או מאור הגדול וניצוציו נקרא שמש.**

כוונת המהר"ל שחכמי האמת דברו בספירות במשל הניצוץ שנקרא שמש, וזהו האור המתפשט ביום על הארץ, ולכן נקרא היום שמש כמ"ש בשופטים י"ח במצודת ציון וז"ל:

**[שופטים נבון] היום - השמש קרוי יום, כמו לרוח
היום [בראשית נח] על שם שבעוד השמש על הארץ הוא יום.**

וכן כותב הרע"ב במס' תמיד (רפ"ד) "שהשמש קרוי יום" והוא מפירוש המשניות שם וז"ל: "ויום שם השמש כמו שנאמר ובתחפנתם חשך היום".

ולפי זה הספירות הם בבחי' זיו וניצוץ מחוץ למאור, כי המקובלים לא יחסו את התוארים לעצמותו בדרך השלילה אלא שהם בבחי' פעולה מהמאור, ובבחי' זיו והארה בעלמא שאינו פועל שום שינוי בכדור השמש. וכמו שמבאר הצמח צדק בשורש מצות התפילה (פרק כ"ט) לדעת המהר"ל הטעם שאין הספירות פועלים שינוי בעצמותו כי ידוע למשכילים שהם חכמי האמת שדברו בספירות בדרך משל הזיו שאינו פועל שום שינוי בהמאור:

כמ"כ פעולת המשכת חידוש הרעון אין פועל בו שינוי, שהוא גיכ פעולה ע"ד כריאת שמים וארץ כך ברא רעון חדש כו', והטעם שבאמת אין כל הפעולות גורמים שום שינוי במהו"ע ידוע למשכילים שהוא לפי שמקורו ושרש חיותם וקיומם הוא רק מבחי' הארה וזיו בעלמא ממנו ית' כמ"ש הודו על ארץ ושמים כו' וכמו שהזיו אינו פועל שום שינוי בהמאור כמ"ש במ"א, וכמ"כ חיות והתהוות הרעון והחכמה והדעת ממנו ית' הוא גיכ ע"י זיו והארה בעלמא לכן שינוי הרעון אינו מחייב שינוי בעצמותו

ועל זה משיב אדה"ז בפרק י':

לכך ניתן רשות להבני האמת לדבר
בספירות בדרך משל וקרא אתן אחת כרי שעל ידי
המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה
ומדותיו שהוא בדרך משל כעין יחד אור השמש שבתוך
גוף כהוד השמש עם גוף השמש שנקרא מאד כמ"ש
את המאור הגדול וע' והזיו והניצוץ המתפשט ומאד ממנו
נקרא אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור זים וכשהאור הוא
במקור בגוף השמש הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד

כלומר, המהר"ל צודק בהביאו את המשל שדברו חכמי האמת בספירות לענין שאין המדות פועלים שום שינוי בעצמותו ית', והוא כמו שידוע למשכילים שהם חכמי האמת שקראו אותן "אורות" שהוא כמשל הזיו שאין פועל שום שינוי בהמאור, כי הספירות נמשכו ונאצלו מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש.

אבל כל זה הוא בנוגע להזיו והניצוץ המתפשט מהשמש שאזי דווקא נקרא הניצוץ "יום" שזה האור כמ"ש: "ויקרא אלקים לאור יום".

אמנם דעת אדה"ז כי מה שדברו חכמי האמת בספירות בדרך משל הוא "כדי שעל ידי המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו".

ומביא אדה"ז ראייה שאפילו האור הכלול בתוך המאור אף ששם הוא בתוקף יותר מהאור המתפשט אינו נקרא בשם אור, ולא מפני שנתבטל שם להיות אין ואפס, אלא מפני ששם הוא מיוחד עם המאור בתכלית ויש שם רק דבר אחד והוא המאור, ולכן רק הזיו והניצוץ המתפשט נקרא אור.

וכך מבאר כ"ק אדמו"ר את כוונת אדה"ז במשל כאן, דלא כפירוש המהר"ל במשל השמש בנוגע להספירות, כי פירוש המהר"ל את המשל נכון בנוגע לכללות הנבראים שאינם פועלים שום שינוי בהבורא כידוע למשכילים, כי הם רק בבחי' זיו והארה הכלול במקורו השמש ושם הוא בבחינת אין ואפס, וכמו שמבאר אדה"ז את המשל לעיל בשער היחוד והאמונה פרק ג'.

אבל בפרק י' כותב מה שדברו חכמי האמת בספירות דוקא שהוא ענין האצילות שידוע למשכילים ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ששם אינו עולה בשם אור כלל רק שם המקור לבדו.

וכך מבאר כ"ק אדמו"ר את ההבדל איך המהר"ל פירש את המשל שזה נכון לענין הנבראים כמו שמביא אדה"ז את המשל בפרק ג', והוא ענין הזיו והניצוץ המתפשט שנראה ליש לעין כל, אבל כשהוא כלול בגוף כדור השמש הוא שם בבחי' אין ואפס, כי הוא רק בבחי' זיו והארה בערך לגוף כדור השמש וכן הוא נכון לענין הספירות מצד שהם באין ערוך לעצמותו כי הם מצד עצמם לפני היחוד בבח' זיו וניצוץ בלבד.

אבל מה שדברו חכמי האמת בדרך משל בספירות הוא כדי שיובן ענין יחוד הספירות שזהו כמשל האור הכלול במאור ששם אינו עולה בשם אור כלל רק בשם מאור לבד, וזה מה שמביא אדה"ז ראייה ממ"ש ויקרא אלקים לאור יום שזהו רק הזיו והניצוץ המתפשט שמחוץ למאור, אבל כשהוא בתוך המאור אינו נקרא אור, ולא מפני שהוא אין ואפס אלא מפני שהוא בתכלית היחוד:

נו. ע"פ הנ"ל יובן גם מה שמוסיף "והזיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור, כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום":

בתיבות אלו אין כוונתו לחדש שהזיו המתפשט נקרא אור (שהרי אין בזה שום חידוש, ואין צריכים ראי' לזה), אלא לחדש שרק הזיו והניצוץ המתפשט נקרא אור, אבל האור הכלול אינו נקרא אור.

ובזה יש חידוש חזק: כאשר מדובר אודות האור הכלול בגוף כדור השמש, מובן שאינו עולה בשם, להיותו אין ואפס. אבל כשמדובר אודות האור הכלול במאור, שאינו אין ואפס, אדרבה, להיותו מיוחד עם המאור יש בו תוקף המאור, ונמצא שהוא בתוקף יותר מהאור המתפשט — הרי כיון שהוא נמצא שם, וביתר תוקף, הי' אפשר לחשוב שבהיותו שם בודאי עולה בשם אור. ועל זה אומר אדמו"ר הזקן, שרק הזיו והניצוץ המתפשט נקרא אור, אך לא האור הכלול.

ומביא על זה ראי': "כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום" — שגדר האור הוא יום (היפך — לילה), אור בפועל. והאור שאינו יום — לא בפועל [נאפילו כאשר העדר התפשטותו אינו מצד היותו אין ואפס, אלא מצד היותו מיוחד עם המאור] — אינו נקרא "אור".

מדוע אמנם אינו נקרא "אור"? — הרי זה מובן מעצמו:

כיון שהוא מיוחד עם המאור בתכלית היחוד, אי אפשר לומר שנקרא "אור". כי, אם האור הכלול הי' נקרא אור, אזי נמצא שיש שם ב' ענינים: "מאור" ו"אור". "תכלית היחוד" היינו יחיד — שיש שם רק דבר אחד — מאור, כי גם האור הכלול במאור אינו אור, אלא — מאור. ופרט זה נוגע לנמשל, להבנת "יחוד של הקב"ה ומדותיו":

הנה מדגיש כ"ק אדמו"ר שפרט זה נוגע לנמשל להבנת "יחוד של הקב"ה ומדותיו". וזה מה שמוסיף אדה"ז על פירוש המהר"ל במשל שדברו חכמי האמת בספירות, וביאור ההדגשה של כ"ק אדמו"ר, כי המהר"ל מביא ראייה מהמשל של "השמש ונצוציו" נגד הסוברים ענין השלילה שנמצא לפי דעתם

ביאור בפרקים ח-ט-י בשער היחוד והאמונה | יט

הספירות הם עצמותו, ומביא ראיה כי הספירות הם הניצוץ, והניצוץ אינו גוף המאור, הרי שהספירות אינם עצמותו, והם כמו שאר הנבראים ואין הבדל בין אצילות לבריאה.

והנה המהר"ל מקשה לדידיה איך אפשר להשוות את הידיעה עם הנבראים, והרי הנבראים הם חוץ מעצמותו, אבל הידיעה הרי עצמותו הוא היודע, נמצאת הידיעה עומדת ביודע, וז"ל:

שהוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות עד שלא יוגדר בדבר מה. והידיעה היא מפעולה ולא מתחייב מזה שנוי כלל כאשר נשתנה הידיעה. ולא יקשה לך כי הפעולות שמתחייבות מן השיי אין הפעולה עומדת בו ולא מתחייב דבר זה שנוי ולא תוספות ולא רבוי בו. אבל הידיעה עומדת ביודע ואם היה שנוי ידיעה היה השנוי הזה בו יתברך. כי בודאי אין קשיא כלל

ומתרץ וז"ל:

כי הוא יתברך יודע גבור ויכול הכל בכח אחד. הוא עצמו אשר מתחייבים מאתו כל אלו דברים. ולפיכך כאשר יודע דבר ואחר כך יודע שאין הדבר כך אין זה שנוי בעצמותו. כי עצמו יתברך מה שהוא יתברך יודע ויכול. ואין עצמותו הידיעה שאז אם היה משתנה הידיעה ההיא היה דבר זה שנוי בעצמו. ולא נאמר כך אבל אנו אומרים שהוא יתברך יודע ויכול ושאר כל המדות. ואם כן אין בו יתברך שנוי כלל רק הכל מתחייב בעצמותו. אבל מפני שהם

כלומר המהר"ל משווה את הידיעה לא לנבראים עצמם בהם "אין הפעולה עומדת בו", אלא הוא עורך השוואה בין כח הידיעה כיצד הוא יודע לבין כח הבריאה. שהרי גם בנבראים הנה כח הבריאה עומדת בו, וכשם שהיותו בורא "אין זה שינוי בעצמותו" כי הנבראים אינם עומדים בו, כך הוא יודע שהידיעה עצמה אינו עומדת בו רק יודע בכח שבורא את הידיעה, היינו שיודע ובורא הכל בכח אחד שזה כח הפשיטות.

ויובן זה לפי ביאור הצמח צדק בהא שהבריאה אינה פועלת בו שום שינוי כי כח הבריאה הוא המשכת זיו והארה שהוא אין ואפס כאשר הוא כלול בהמאור, וכן הידיעה והרצון הם המשכת זיו והארה שהוא בבחי' אין ואפס במקורו.

ובזה יובן מה שאומר כ"ק אדמו"ר שפרט שהאור הכלול אינו נקרא אור נוגע לנמשל, כי אדה"ז במשל בא לחלק בין אצילות לבריאה. כי אפשר לפרש המשל גם לענין הבריאה כמו שפירש המהר"ל, והוא שהניצוץ וכדור השמש הם שני ענינים, כי הניצוץ הוא מחוץ לכדור השמש, ולכן כשהוא כלול בתוך השמש אינו עולה בשם אור רק ב"שם אין ואפס" כלשון אדה"ז בפרק ג':

**משא"כ כשהוא במקורו בנוף השמש אין נופל עליו שם
יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס**

אבל פירוש המשל (בפרק י') לענין האצילות הוא שהאור בתוך המאור הוא בתוקף יותר, ועם זה אינו עולה בשם אור רק ב"שם מאור" מחמת שהם בתכלית היחוד. ולפי זה אין המשל ראייה נגד השלילה, ויהיה אפשר לחזור ולפרש את היחוד לפי מ"ש הרמב"ם בענין ידיעת השלילה, וכמ"ש בפרק ח' (לפני שכתב "אבל באמת"), וז"ל:

**אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה
מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל
אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו
וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו
ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו**

ביאור בפרקים ח-ט-י בשער היחוד והאמונה | כא

ולכן, יהיו הספירות אחר היחוד בבחינת "לית מחשבה תפיסא בהן", כמו הא"ס, כמ"ש באגה"ק (סימן כ') איהו וחיוהי:

בלי מה בס"י שאינן נבחי' יש ומדות מושג וכמו
הא"ס דלית מחשבה תפיסא ביה כלל וכמ"ש לפני לא

וכן אחר היחוד נקראו הספירות עצמן בזהר הקדוש "רזא דמהימנותא" (סוף פרק ט')

ולכן נקראו מדותיו של
הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רזא דמהימנותא
שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

ועל פי זה יובן היטב מה ששינה הצמח צדק בספר דרך מצותיך מצות האמנת אלקות ריש פרק ד' מלשון אדה"ז וכותב שכינו לו חז"ל ג"כ כמו שנקרא בכתוב כגון חכם וחסיד, והשמיט את ענין מדרגת ומעלת החכמה:

(ד) אך לפ"ז לריך להבין בענין התוארים שבאו בו ית' בתורה וכינו לו חז"ל ג"כ כנין חכם וחסיד כו' הנה למתן זה אמר הגאון הכ"ל עוד שם חז"ל ומזה בעלמו

כי שם הצמח צדק מבאר לפי דעת הגאון שהוא המהר"ל, ולפי דעתו ליתא באמת להמושג של "מדרגת ומעלת החכמה" כפי שנת"ל באורך. ולכן שינה הצמח צדק מלשון אדה"ז וכתב: "וכינו לו חז"ל גם כן כגון חכם וחסיד" שהם תוארים חיוביים, כי חז"ל כאן הם ג' הדעות המהר"ל והראב"ד ור' חסדאי קרשקש החולקים על ענין תוארי השלילה.

וְכֹתֵב אֲדָה"וּ בַּפֶּרֶק ט' בַּהֲגַה"ה, וְז"ל:

כִּי אֵינוּ כְּבֹדִי
וְגֵדֵר דִּיעַת וְסֹדֵעַ כֻּלָּא ח"ו אֲלֵא לְמַעְלָה
מַעְלָה עֵילָיו רַב עַד אֵין קֶץ אִפִּי' מִבְּחִי'
וְגֵדֵר חֲכָמָה עַד שְׂבִיחַ' חֲכָמָה נַחֲשָׁבַת
אֲצִלֵּי ית' כְּבֹדִי עֲשִׂיהַ גְּשָׁמִיחַ):

הנה מה שכתב "אפילו מבחינת וגדר חכמה", נראה כי אחר שכתב בפנים הפרק שהוא מרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' "חכמה ושכל והשגה", ונראה לפרש: "השגה" בבחי' "משיגי הגוף" והשגת הגלגלים שהם "כח בגוף" ו"שכל" הוא השגת המלאכים (שכלים נבדלים), ו"חכמה" זה הספירות, מוסיף על זה בהגה"ה שהוא למעלה אפילו מבחינת ו"גדר חכמה".

כי "גדר חכמה" הוא ענין השלילה ("מדרגת ומעלת החכמה") כמבואר בד"ה באתי לגני תשט"ו:

יֵשׁ לְבָאָר דְיוֹק הַלְשׁוֹן שְׂאוֹא"ס הוּא לֹא רַק לְמַעְלָה מֵהַשְּׂגָה, אֲלֵא גַם לְמַעְלָה מִגְּדֵר הַשְּׂגָה, דִּהְנֵה, הַשְּׂגָה פִּירוּשָׁה שֶׁמֵּבִין וּמְשִׁיגֵי הָעֵנִין, אֲבָל יִשְׁנוּ אֹפֶן שְׂאֵע"פ שְׂאֵינוּ יִכּוֹל לְהַבִּין וְלִהְשִׁיג הָעֵנִין, מ"מ, יֵשׁ לוֹ שִׁיכוֹת לְהָעֵנִין בְּמִדָּה כּוֹז שִׁיודֵעַ מֵהַ שְׂצָרִיךְ לְשַׁלּוֹל מִמֶּנּוּ. וְהָעֵנִין בּוֹזָה, דִּהְנֵה, בְּכֻלּוֹת עֵנִין הַתּוֹאֲרִים מִבְּאֵר הַרְמַב"ם בְּאַרוּכָה בְּמוֹנֵי שֵׁשׁ שְׁנֵי סוּגִים, תּוֹאֲרִים חִיּוּבִים וְתּוֹאֲרִים שְׁלִילִים.

כלומר, שהוא לא רק למעלה מהשגה אלא גם למעלה מגדר השגה, ו"גדר השגה" מבאר שם שזהו ענין השגת השלילה. והנה בידיעת השלילה יש ריבוי מדרגות "אין קץ ממש גבוה מעל גבוה", כמ"ש בלקו"ת פקודי (ו, ג):

וּמ"מ גַּם בְּבַחֲוֵי יְדִיעָה זֶה שֶׁבְּדֶרֶךְ שְׁלִילָה שִׁיךְ יְדִיעוֹת עֲצוּמוֹת אֵין קֶץ מִמֶּשׁ גְּבוּהַ מַעַל גְּבוּהַ כְּמ"ש הַרְמַב"ם כ"ו

ולפי זה מה שכתוב "מדרגת ומעלת החכמה" הוא באמת "מדרגות ומעלות החכמה" וכמ"ש בלקו"ת בהר (מג, ג):

ופי' קדושים לשון רבים וכמאמר וקדושים בכל יום יהללוך סלה היינו כי יש בחי' חכמה עד רום המעלות היינו חכמה דאצילות חכמה דעקודים חכמה דא"ק ועוד למעלה מבחי' א"ק. נמצא יש מדרגות הרבה מאד בחי' חכמה זה למעלה מזה וזהו קדושים לשון רבים. והתהוותן נק' בורא קדושים שהם בריאה יש מאין כי לגבי עצמות המאציל נקראים בשם בריאה ממש שהרי הוא ית' הוא למעלה מעלה אין קץ מכל בחי' ומדרגות היותר עליונות שבכחינת חכמה כמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ט

ומונה שם ג' דרגות של חכמה: חכמה דאצילות וחכמה דעקודים וחכמה דא"ק. ועוד למעלה מזה מדרגות הרבה מאד בחי' חכמה זה למעלה מזה, וג' מדרגות אלו הוא מ"ש בפרק ט' בהגה"ה, וז"ל:

סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום
א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצוים

והנה מ"הצמצום באור א"ס ב"ה" נתהווה אדם דבריאה שזהו חכמה דא"ק. ומ"צמצום א"ק" נתהווה אדם דיצירה חכמה דעקודים ומ"סוד הדיקנא" אדם דעשיה חכמה דאצילות.

וגם לפני צמצום הא"ס ב"ה יש ג' דרגות של חכמה כי הצמצום הוא התכללות האור במאור עד שאינו עולה בשם חכמה אפילו לא חכים ולא בחכמה ידיעא, היינו חכמה בתואר השלילה. וזהו דרגה "שאינו ניכר ומורגש אפי' בכח", כמ"ש בתורה אור ד"ה פתח אלי':

מה שנכלל האור במאור בשם מקום פנוי שהוא התעלמות האור והתעלמות זו היא העדר האור עד שאינו עולה בשם כלל להיות נק' בשם חכמה ואפי' חכים ולא בחכמה ידיעא כו' (שאינו ניכר מורגש אפי' בכח) עד אחר כמה ירידות והשתלשלות המדרגות

והוא בחי' יחיד, שהוא דרגה הג' הנעלית ביותר, ודרגה הב' הוא שאינו מורגש אבל ניכר בכח וזהו בחי' אחד, ודרגה הא' שניכר ומורגש בכח הוא בחי' קדמון. וכמ"ש בהגהות אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לפתח אלי'.

ובכך מקיים אדה"ז את שני הדעות, דעת הרמב"ם בהפלגת מהות החכמה עד שהיא מתייחדת עם האור הפשוט. וכלשון הצמח צדק בפרק ד' מהאמנת אלקות (מהדו"ת):

**בוה צדקו דברי הרמב"ם בהפלגת מהות הידיעה ג"כ
באמרו שהיא מתייחדת עמו ור"ל עם הארתו המתלבשת**

ודעת המהר"ל, כי הוא ית' עצמו למעלה מעלה אין קץ מכל בחי' ומדרגות היותר עליונות שבבחי' חכמה עד שחכמה לגביו כעשיה גשמית. כלומר, כמשל היחס בין חוש המישוש לחכמה שאין שום יחס כלל, כי אינו מתייחס ונופל אלא על עשיה גשמית, ולא שייך ליחסו לחכמה אפילו בדרך שלילה ולומר שאי אפשר למששה בידיים מפני עומק המושג. וכשם שלא מצינו תואר המישוש ביחס להשי"ת בתורה כי אינו יכול להתפרש גם בשלילה, שהרי אינו בגדר מעלה ומדרגה כלל, באמת כך ממש נחשבו כל המדרגות והמעלות הכי נעלות של השלילה לגבי הקב"ה.

- הוספה -

וילהלם-

Tel. HYacinth 3-9250

Cables: LUBAVITCH NEWY

מזכירות
כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן
ליוכאוויטש

SECRETARIAT of RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
the Lubavitcher Rabbi
770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN 13, N. Y.

ב"ח, יב" תמוז ה' תש"ל

האברך נחום שי

שלום וברכה!

הפ"נ שלו מיום ט' תמוז
נחבל, ויקרא בעה רצון על ציון כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ח נבג"מ זי"ע.

מזכיר
ט.ו.ו.ט.מ.ס

חזנוביץ 3 ירוק

וילהלם-ירות"ו

Cables: LUBAVITCH I

מזכירות

כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן
ליזבאוויטש

SECRETARIAT of RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
the Lubavitcher Rabbi

770 EASTERN PARKWAY • BROOKLYN, N. Y. 11213

ב"ה, בדר"ח אלול תש"ל
ברוקלין

SECOND LINE

האברך נחום שי

שלום וברכה!

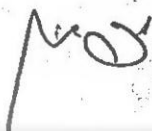
והקדוץ

הפ"נ שלו מיום יט" מנ"א נתקבל,

ויקרא] בעת רצון על ציון כ"ק אדמו"ר

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכת כוח"ס

 מ.ו.ו.ו.
מזכיר

לעילוי נשמת

אבי מורי הרה"ח

מו"ה אשר ע"ה

וזוג' מרת זיסל חנה ע"ה

וילהלם

•

מורי חמי הגאון החסיד

מו"ה שמואל אלעזר ע"ה

וזוג' מרת חסא יוכבד ע"ה

היילפרין

•

האישה החשובה

מרת רחל ע"ה

כהן